

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No | General Publication Number: 1504

FCR Sertifika no | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Fecr Yayınları

Yayın No | Publication Number: 922

Kitap Adı: Teodise ve Deizm'e Kur'an'dan Cevaplar

Book Title: Theodicy and Deism Answers from the Qur'an

ISBN: 978-625-6123-76-2

DOI: doi.org/10.70458/fcr.9786256123762

Yazarlar | Authors: | Adem ÇATAK | orcid.org/0000-0002-4443-667X

Bayram ÇINAR | orcid.org/0000-0002-4886-7610

Kurum | Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

ROR ID: https://ror.org/019jds967

Editör | Editor: Ahmet VURAL | orcid.org/0000-0002-3378-496X

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book – Other

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 118

Yayın Tarihi | Publication Date: Aralık | December 2024

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRAB1 | İslam teolojisi | Islam: Theology

BISAC: REL037030 | Din - İslam - Teoloji | Religion: Islam - Theology

THEMA: HRAB1 | İslam teolojisi | Islam: Theology

LC: BP166.8 | İslam ve teodise | Islam and Theodicy

Atf Bilgisi | Cite as: Çatak, Adem – Çınar, Bayram. *Teodise ve Deizm'e Kur'an'dan Cevaplar*. Ankara: Fecr Yayınları, 2024.

© All rights reserved | FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Teodise ve Deizm'e Kur'an'dan Cevaplar

Adem ÇATAK – Bayram ÇINAR

Ankara 2024

Yazarlar Hakkında | About the Authors

Prof. Dr. Adem ÇATAK

1973'te Nevşehir'de dünyaya geldi. İlk ve Orta öğrenimini Nevşehir'de, lisansını Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde tamamladı (1996). Aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde, tasavvuf alanında yüksek lisans (2001) ve doktorasını (2007) tamamladı. Öğretmen olarak çalıştı. Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde akademiye intisap etti (2010). Hâlen Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Tasavvuf Anabilim Dalı'nda öğretim üyesidir.

Araştırmacı ID: 22381

Adem Çatak was born in 1973 in Nevşehir. He completed his primary and secondary education in Nevşehir and graduated from Ankara University Faculty of Theology in 1996. He completed his master's degree (2001) and Ph.D. (2007) in the field of Sufism at the Social Sciences Institute of the same university. He worked as a teacher and later joined the academic staff at Gümüşhane University Faculty of Theology in 2010. He is currently a faculty member in the Department of Sufism at Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Faculty of Theology.

Doç. Dr. Bayram ÇINAR

1971'de Elazığ'da doğdu. Orta ve lise eğitimini Malatya Akçadağ Anadolu Öğretmen Okulu'nda, lisans eğitimini Ankara İlahiyat Fakültesi'nde 1996 yılında tamamladı. Yüksek lisansını aynı fakültede 2006 yılında bitirdi. 2019 yılında Ankara Yıldırım Beyazıt İslami İlimler Fakültesi'nde doktorasını tamamladı. hâlen Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde görev yapmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Bayram Çınar was born in 1971 in Elazığ. He completed his secondary and high school education at Malatya Akçadağ Anatolian Teacher School and graduated from Ankara University Faculty of Theology in 1996. He completed his master's degree at the same faculty in 2006 and his Ph.D. at Ankara Yıldırım Beyazıt Faculty of Islamic Sciences in 2019. He is currently working at Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Faculty of Theology. He is married and has two children.

Kitap Hakkında

Teodise ve Deizm'e Kur'an'dan Cevaplar

Çalışmada bir bütün olarak ve sürekli bir biçimde, evrenin yaratıcısının Allah olduğu önce ispatlanır, sonra da ısrarla vurgulanır. Evrenin yegâne yaratıcısının Allah olduğu ve oluşun bütünüyle ona nispet edilmesi gerektiğine dikkat çekilir. Allah'ın evrene müdahalesinin farklı vakıalar üzerinden kavranması sağlanarak Allah'ın evrene müdahalesinin tekdüze olup olmadığı ve farklı yollarla ve amaçlarla evrenle temas edip etmediği sorgulanır.

Evrenin neden bu şekilde kurgulandığına ilişkin âyetlerin Allah'ın maksudını ortaya çıkarmak için bir araç olduğu varsayılarak buna dikkat çekilir. İnsanın evrendeki konumu, onun anlam arayışı çerçevesinde anlaşılmaya çabalanır. Evrene ilişkin anlam arayışının, insanın anlam arayışında kendini bulduğu ve insanın evrene amaçsız ve abes olarak gönderilmediği tezi ile ilişkili olduğu belirtilir.

Evrenin bir gayeye dönük olduğu varsayımı, evrenin planlanmasının arkasındaki nedendir. Evrendeki planlılık ve düzenlilik kavranmadan, onun bir amaca dönük olduğunu anlamaya imkân yoktur. Evrenin bir planlamanın ürünü olduğu ve bu planın yüklediği sorumluluğun izah edilmesi gerektiği çalışmada belirtilir. Bu planlılık ile evrendeki tabii afetler ve kötülük varsayımı Kur'an âyetleri çerçevesinde yeni bir yorumla tâbî tutulup anlaşılmaya çaba harcanır. Kur'an'ın musibet olarak değerlendirilebilecek farklı yapılarıdaki âyetlerinin ortak bir payda etrafında toplanarak anlamlandırılmaya çalışıldığı ifade edilir.

Doğru bir evren algısına sahip olmanın doğru bir Allah algısının arka planını oluşturduğu, çalışmada güçlü biçimde dile getirilir; doğru bir Allah tasavvurunun, doğru bir vahiy algısı ile inşa edilebileceği ve doğru bir vahiy yorumunun ise doğru bir evren algısıyla test edilebileceği belirtilir.

Anahtar Kelimeler: Allah'ın Evrene Müdahalesi; Allah Algısı; İnsanın Evrende Anlam Arayışı; Teodise; Deizm

About the Book

Theodicy and Deism Answers from the Qur'an

In the study, it is consistently and continuously emphasized that Allah is the Creator of the universe. It is highlighted that Allah is the sole Creator of the universe and that all existence should be attributed to Him. By understanding Allah's intervention in the universe through different events, it is questioned whether Allah's intervention in the universe is uniform and whether He interacts with the universe in different ways and for different purposes. It is noted that the verses related to why the universe is structured in this way are considered tools to reveal Allah's purpose. The position of humans in the universe is attempted to be understood within the framework of their search for meaning. It is stated that the search for meaning in the universe finds itself in the search for meaning of humans and is related to the thesis that humans were not sent to the universe aimlessly and absurdly. The assumption that the universe is oriented towards a purpose is the reason behind the planning of the universe. Without understanding the planning and orderliness in the universe, it is impossible to comprehend that it is oriented towards a purpose. It is stated in the study that the universe is a product of planning and that the responsibility of this plan needs to be explained. This planning and the assumption of natural disasters and evil in the universe are subjected to a new interpretation within the framework of Quranic verses, and efforts are made to understand them. It is stated that the verses of the Quran, which can be considered as calamities, are gathered around a common denominator and tried to be interpreted. It is strongly expressed in the study that those who do not have a correct perception of the universe form the background of a correct perception of Allah; it is stated that a correct perception of Allah can be constructed with a correct perception of revelation and that a correct interpretation of revelation can only be tested with a correct perception of the universe.

Keywords: Allah's Intervention in the Universe; Perception of Allah; Purpose of the Universe; Teodise; Deism

TAKDİM

Evrene bakarak, orada kötülük olduğu insanın bir varsayımıdır. Sözü edilen varsayımın doğru olup olmadığı biz kullar tarafından değil Allah (c.c.) tarafından cevaplanması icap eder. Allah Teâlâ bu varsayımı doğru kabul ederse yani gerçekten evrende tespit edildiği üzere bir kötülük var ise bunun nedeninin/hikmetinin ne olduğunun cevabını da Allah'ın vermesi gerekir.

Daha önce kötülüğün evrendeki varlığını insani düzlemde anlayıp yorumlama çabasında olan birçok çalışma yayımlanmıştır. Fakat doğru olan yöntem bu soruyu Allah'a sormaktır. Bunu yapabilmenin bilinen yegâne yolunun ise Kur'an'dan ilgili âyetleri bütünsel bir biçimde ele almak olduğu aşikârdır.

Allah-âlem ilişkisine dair teolojik bir okumayı hedef edinen bu çalışmamız, en temelde "Allah'ın âleme müdahalesi mümkün müdür?", "Mümkünse nasıl?" sorularına cevap arar.

Araştırmamızın birinci sorusuna olumlu bir yanıt alınabildiği takdirde ikinci bir gâile çalışmamıza konu olacaktır. Bu gâile ise "O hâlde Allah'ın bu müdahalesinin izah edilebilir bir kurallar dizisi var mıdır? Yoksa Allah âleme gelişigüzel bir biçimde belirli bir algoritması olmaksızın mı müdâhil olmaktadır?" sorusuna cevap aramaktır.

Tümdengelimci bir yöntemle, her şeyde bir ölçü olduğu bir iddiadır ve kanıtlara ihtiyaç duyar. Bu iddianın kanıtlarını evrende aramak icap eder. Bilimsel araştırmalar yaygınlaşıp evrene ilişkin artan bilgilerimiz, ilgisiz ve ilintisiz görünen unsurların güçlü bir biçimde evrenin öteki parçaları ile ilişkili olduğunu ortaya koyar.

"Tanrı zar atmaz." cümlesi bize göre eksiktir. Anlamı net ve tartışmasız biçimde ortaya koymak için ifadenin "Çünkü o hesap/plan yapar." şeklinde tamamlanması gerekir. Zira zar atmak, bir kararsızlık ifadesidir ve ihtimaller arasındaki bir tercihsizliğin

çözülmesi çabasıdır. Oysa hesap bir kesinlik ve kararlılık göster-gesidir.

Rastgele olduğu ve aralarında bir ilişki olmadığı düşünülen sayı dizisi arasında var olan ilişkiyi ortaya çıkarmaya benzeyen bu çaba, tümdengelim ilkesine dayalı bir kabulün çalışmamıza yansımastır.

Bizim varsayımımıza göre Allah evrene belirli kurallar çerçevesinde müdahil olur. Bu durumda Allah'ın sözü edilen müdahalesinde uyduğu varsayılan kurallar nelerdir? Çalışmamızda cevap aranan üçüncü soru grubu da budur.

Müslüman gelenekte var olan Allah'ın iradesinin sınırlanamayacağı/onun dilediğini yapabileceği ilkesi, O'nun için kural-sızlığın kural olduğunu varsaymayı gerektirmez. Aksi durumda hâdisâtı anlamaya dönük bir öngörü oluşturmak mümkün olmayacaktır. Sünnetullah kavramı bize, O'nun fiillerinin algoritmasına ilişkin iz sürme olanağını bahşeder. Dilediğini yapan Allah algısı, bir açıdan Allah'ın iradesine değil, kudretine vurgu yapar.

Bu çalışma ile Allah'ın evrende icra ettiği yasanın belirli parametreleri olduğu, dolayısıyla takibinin mümkün olduğu ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Tasnifi mümkün, izi sürülebilir böyle bir yaklaşım tarzının öncü adımlarını atmak yönünde bir çaba söz konusudur. Araştırmamızın teması, yaratma olgusu olduğu için, teodise doğal olarak çalışmamızın bir parçasıdır. Önceki satırlarda ifade ettiğimiz üzere bu çalışmamızdan önce Allah'ın yarattığı evrene ilişkin insanın değerlendirmesine şimdiye kadar kulak kabartılmış, insanın olguya ilişkin algısı dile getirilmiştir. Bu araştırmada, insanın algısına mümkün olduğunca kulakları kapamak suretiyle insanın kötülük olarak görüp sunduğu şeyler, Allah'ın Kur'an'da verdiği izahlar merkeze alınarak incelenmiştir.

Çalışmamızda bu düşünüş tarzını, izi sürülebilir bir patika hâline getirme gayesi güdülmüştür. Çalışmamız bu zihniyetin oluşmasına imkân verecek, daha ileri araştırmalar için deneme sadesinde bir ilk adım olacaktır. Buna ilaveten araştırmamız dinî dü-

şüncenin ölçülebilir, hesap verebilir bir önermeler dizisi inşa edebilmesi için öncü adımlar niteliğindeki bu tarz çalışmaları cesaretlendirmek, dinin makul olanı muhatap aldığını, makul olmayanı dışladığını bir zihniyet olarak kabul etmeyi önermektedir. Zira İslam fideist bir iman ve dindarlık algısını önermez, aksine onun önerisi inananın delil üzere, inkâr edenin de delil üzere olmasıdır. Bu ise rasyonel bir dindarlık önerisidir. İnsanın makul ve rasyonel bir varlık olduğunu varsayan sağduyulu bir yaklaşımdır.

Bu okuyuş, dinin akli aşan, henüz anlamadığımız ufkuna eremediğimiz olgular barındırmadığı anlamına gelmez. Böyle olguları tarif ederken “akıl dışı” demek yerine “aklı aşan” denilmesinin daha doğru bir yaklaşım olacağı kanaatindeyiz.

Çalışmamız, Kur’an âyetlerini, ilişkili oldukları bağlamın altına yerleştirerek bütüncül bir yaklaşımla yorumlamayı yöntem olarak takip etmiştir. Âyetlerin bağlamlarının rehberlik ettiği bir zeminde, vahyin bazı parçalarının ötekilerle çelişkili olmadıkları, birbirini tamamlayan yapılar oldukları düşünülerek hareket edilmiştir.

Çalışmamızda bilinen olgular aklın ilkeleri ile bağlantılı basit akıl yürütmelere konu edilerek âyetlerle ilişkilendirilmiştir. Kısım, Sokrat metodunu andıran bu çabada, evrendeki gaye-nizam ilişkisi belirginleştirilmek istenmiştir. Eş süreçli olarak planlayan irade sahibi muhtar bir özne olarak tüm bu büyük resmin sunduğu verilerle Allah’ın makâsının mümkün olup olmayacağı dikkatlere sunulmuştur. Sonuçta dinin ruhuna atf ile bu maksadın ne olacağına ilişkin muhtemel olan varsayılmak istenmiştir. Tüm bunlar yapılırken, mümkün olduğunca geleneğin inşa ettiği eser kültünden uzak durulmuş, sadece Kur’an âyetlerinden ilham ile yol alınmak istenmiştir. Zira bu çalışmamızda bizzat Allah’ın konuya ilişkin cevaplarına kulak kabartılmış, gayrisından sarf-ı nazar edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	7
GİRİŞ	13

BİRİNCİ BÖLÜM

ALLAH'IN ŞARTLARA BAĞLI OLMAKSIZIN ÂLEME MÜDAHALESİ 17

1. Allah'ın Âleme Müdahalesi	17
1.1. Allah'ın Âlemi Yoktan Var Etmesi	17
1.2. Allah'ın Yaratmayı Devam Ettirmesi	21
1.3. Mahlûkâtın Mevcûdiyetini Bir Düzen ve Ölçü İçinde Var Etmesi ve Bu Denge ve Düzeni Devam Ettirmesi	23
1.4. Allah'ın Âlemdeki Fânîliği ve Ölüm Olgusunu Var Etmesi	33
2. Allah'ın İnsana Müdahalesi	37
2.1. İnsanı Yaratması, Şekillendirmesi ve Yaşatması	37
2.2. Peygamberler ve İlâhî Kitaplar Göndermesi	44
2.3. İnsanların Bir Kısmını Diğer Bir Kısmıyla Etkisizleştirmesi	51
2.4. İnsana Ölümü Takdir Etmesi	55
2.5. Allah'ın İnsanı Hür Kılması ve İnsanın İradesine Müdahale Etmemesi	56

İKİNCİ BÖLÜM

ALLAH'IN BELLİ ŞARTLARA BAĞLI OLARAK ÂLEME MÜDAHALESİ

/ALLAH'IN ÂLEMDEKİ TASARRUFU 63 |

1. Toplumlara Müdahalesi	63
1.1. Allah'ın İlâhî Tebliğe İnanmayanları Helâk Etmesi	63
1.2. İlâhî Tebliğe İnanan Fakat Günahkâr Olan Toplumlara Cezalandırması	69
1.3. İlâhî Tebliğe İnanan Toplumlara Refah ve Saadetle Yaşatması	75
1.4. İnananları Arındırmak ve Derecelerini Yükseltmek İçin Sıkıntılara Uğratması	80
2. Allah'ın Fertlere Müdahalesi	82
2.1. İlâhî Tebliğe İnanmayan Fertleri Helâk Etmesi	82
2.2. İlâhî Tebliğe İnanan Fertleri Bu Dünyada Mükâfatlandırması	85

2.3. İlahi Tebliğe İnanan Fakat Günahkâr Olan Fertleri Cezalandırması-----	87
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALLAH'IN DOĞAL ÂFETLER BAĞLAMINDA ÂLEME MÜDAHALE ETMESİ-----	91
---	-----------

1. Doğal Âfetler ve Helâk İlişkisi ----- 92
2. Doğal Âfetler ve Cezalandırma İlişkisi ----- 93
3. Doğal Âfetler ve İkaz İlişkisi ----- 98
4. Doğal Âfetler ve İmtihan İlişkisi ----- 100
5. Doğal Âfetlerin Hikmetsizliği Düşüncesi ----- 103

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME-----	107
------------------------------------	------------

KAYNAKÇA-----	113
----------------------	------------

DİZİN -----	117
--------------------	------------